

ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

INSTRUMENTAL AND PERFORMANCE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

У статті схарактеризовано та проаналізовано зміст інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Визначено сутність поняття інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, представлені різні підходи до трактування даного поняття. Авторами з'ясовано, що інструментальна підготовка вчителів музичного мистецтва має певні відмінності від підготовки інструменталістів-виконавців у мистецьких вузах, бо практична професійна діяльність названих фахівців має різні цілі та завдання. Висвітлені основні напрями реалізації процесу музично-виконавської підготовки майбутніх учителів: оволодіння студентами різними видами виконавських технік; формування навичок самостійної роботи; розвиток музично-мовного мислення. Визначено умови успішності здійснення музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва: урахування індивідуальних фізіологічних характеристик кожного студента; забезпечення послідовного ускладнення виконавського репертуару; орієнтація на жанрово-стильове спрямування в підготовці виконавця.

У статті надано характеристику основних етапів процесу формування виконавських умінь у педагогів-музикантів: початкове виконання; поступове перетворення відтворюваних дій у стійкі навички; включення нових навичок в уже існуючу систему навичок людини; зростання виконавської активності; вирішення творчих завдань через функціонування збагаченої системи виконавських навичок.

Авторами узагальнено та представлено методи та форми організації та реалізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в сучасній вітчизняній вищій школі, як традиційні (виконавський аналіз, порівняльний аналіз, транспонування, гра на слух тощо), так й інноваційні (інтроспекція, особистісно орієнтований тренінг, ескізне вивчення творів, ділові ігри, аналітичне пізнання музичного твору, рефлексивне осягнення змісту, художня інтерпретація, музично-інструментальний діалог, концерти-лекції, відеопрактикум, музично-літературні програми, імпровізація).

Ключові слова: здобувачі освіти, інструментально-виконавська підготовка, музичне мистецтво, майбутні учителі музичного мистецтва.

The article characterizes and analyzes the content of the instrumental and performance training of future music teachers. The essence of the concept of instrumental and performance training of future teachers of musical art is defined, different approaches to the interpretation of this concept are presented. The authors found out that the instrumental training of music teachers has certain differences from the training of instrumentalists-performers in art universities, because the practical professional activity of these specialists has different goals and tasks.

The main directions of implementation of the process of musical and performing training of future teachers are highlighted: students' mastery of various types of performance techniques; formation of independent work skills; development of musical and linguistic thinking. The conditions for the success of the musical performance training of future teachers of musical art have been determined: taking into account the individual physiological characteristics of each student; ensuring consistent complication of the performing repertoire; focus on the genre and style direction in the preparation of the performer.

The article provides a description of the main stages of the process of formation of performing skills of teacher-musicians: initial execution; gradual transformation of reproducible actions into sustainable skills; inclusion of new skills in the already existing system of human skills; growth of executive activity; solving creative tasks through the functioning of an enriched system of executive skills.

The authors summarized and presented methods and forms of organization and implementation of instrumental and performance training of future teachers of musical art in modern domestic higher education: traditional (performance analysis, comparative analysis, transposition, playing by ear, etc.), and innovative (introspection, personally oriented training, sketch study of works, business games, analytical knowledge of a musical work, reflective comprehension of content, artistic interpretation, musical-instrumental dialogue, concerts-lectures, video workshop, musical-literary programs, improvisation).

Key words: students of education, instrumental and performing training, musical art, future teachers of musical art.

УДК 378.011.3:37.016
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.1.10>

Кін О.М.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ткачов А.С.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової і професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ткачова Н.О.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному переломному етапі історії українського суспільства особлива увага приділяється здійсненню духовно-морального й естетичного виховання молоді, забезпечення опанування кожною особистістю провідних загальнолюдських та національних цінностей. У світлі цього значно підвищується роль музики

як виду мистецтва та потужного інструменту виховання особистості.

Висока значущість музики в житті сучасної людини зумовлює актуальну потребу в спеціально організованій музичній освіті школярів, провідну роль у реалізації якої виконують учителі музичного мистецтва, які поєднують у своїй професійній діяльності дві складові: виконавчу й педагогічну.

Виступаючи виконавцем музичного твору, педагог виконує роль посередника між композитором та слухачами, пропонуючи їм власну інтерпретацію задумки автора [11]. У світлі викладеного проблема підвищення ефективності інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики у вітчизняній вищій школі є сьогодні надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спираються автори. Як установлено, у наукових працях висвітлено такі аспекти порушеної проблеми: теоретичні засади інструментального виконавства (Н. Гуральник, Н. Згурська, А. Михайлюк, Л. Паньків, В. Федоришин та ін.); основні вимоги до підготовки вчителів музики в сучасних умовах розвитку суспільства (О. Боблієнко, І. Бойчук, А. Болгарський, Т. Жигінас, Л. Василенко та ін.); шляхи формування професійної компетентності в майбутніх музикантів-педагогів (І. Назаренко, О. Чурікова-Кушнір та ін.); авторські методики здійснення інструментально-виконавчої підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Ж. Карташова, Г. Ониськів, Ю. Ростовська, та ін.); педагогічний дискурс виконавської виконавської майстерності студентів музичних спеціальностей під час здійснення концертної діяльності (В. Білоус, Л. Лабінцева, Ю. Пономарьов та ін.). Зазначимо, що вказані науковці зробили вагомий внесок у вивчення різних аспектів здійснення інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Проте недостатня теоретична та практична розробленість зазначеної проблема зумовлює доцільність продовження наукового пошуку в окресленому напрямі. Це зумовило обрання теми статті.

Мета статті – проаналізувати стан розробленості проблеми інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу статті. Як установлено на основі аналізу наукової літератури, під поняттям інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вчені розуміють:

- формування у студентів сукупності автоматизованих рухових дій, спрямованих на художнє інтерпретування музичних творів, що реалізуються з дотриманням чітко визначеної послідовності окремих ланок виконавських рухів [8, с.14];

- процес забезпечення вільного оволодіння студентами інструментом, що проявляється в інтонаційно-смісловому, інтерпретованому, технічно досконалому втіленні задуму автора в реальному звучанні твору [1, с.10];

- процес формування готовності фахівців музично-педагогічного профілю до інструментального виконавства, що проявляється в наявності в них позитивної установки фахівця

на інструментально-виконавську діяльність, сформованості загальної та спеціальної освіченості, виконавської культури, відповідних виконавських якостей, які системно та продуктивно реалізуються в інструментально-виконавській діяльності [2, с. 163];

- процес становлення компетентного й гармонійно-урівноваженого фахівця, що володіє різними раціональними способами роботи з інструментом, здатний ретельно продумувати власну інтерпретацію, синтезуючи різні виконавські традиції [87, с. 42].

Важливо також відзначити, що інструментальна підготовка вчителів музичного мистецтва має певні відмінності від підготовки інструменталістів-виконавців у мистецьких вузах, бо практична професійна діяльність названих фахівців має різні цілі та завдання. Так, виконання професійним музикантом музичного твору спрямовано на найповніше розкриття його художнього змісту слухачам на основі адекватного інтерпретування в своїй творчості авторської задумки композитора. Проте, усі види професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, у тому числі й інструментально-виконавська, спрямовані на формування музичної культури учнів шляхом, забезпеченні їхньої творчої самореалізації в різних видах музичної діяльності [2; 6; 12].

Як установлено в процесі наукового пошуку, вітчизняними фахівцями накопичено цінні наукові доробки щодо здійснення інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Так, за результатами дослідження М. Данілішиної, процес музично-виконавської підготовки майбутніх учителів зазначеного навчального предмета має здійснювати за такими основними напрямками: забезпечення оволодіння студентами різними видами звукоутворення та виконавських технік, уміннями правильно сприймати й інтонувати мелодію в процесі гри на фортепіано; формування в майбутніх педагогів укаваного профілю навичок самостійної роботи над текстами музичних творів, виразного виконавського інтерпретування їх художньо-образного змісту; розвиток музично-мовного мислення; спонукання їх до оволодіння прийомами логічного переструктурування музичного матеріалу й імпровізації [3, с. 145].

Певною мірою іншу точку зору висловлює Т. Пляченко. Як вважає авторка, сучасна інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва має насамперед забезпечити: опанування ними техніки гри на музичному інструменті в процесі виконання музично-технічних вправ, етюдів та творів різних форм, жанрів, часів; забезпечення засвоєння студентами інтерпретаційних умінь; розвиток музикальних здібностей особистості (музикального слуху, музикальної пам'яті, відчуття метроритму тощо); формування,

поповнення виконавського й педагогічного репертуару (поліфонічні твори, твори великої форми, п'єси, етюди тощо) студентів, засвоєння ними способів роботи над музичними творами; оволодіння різними формами роботи над твором (читання з аркуша, теоретичний аналіз твору й детальна робота над його окремими фрагментами, підбір на слух, перекладення, транспонування, ескізне опрацювання твору тощо; обрання відповідних методів та дотримання етапів роботи над музичним твором); розвиток інтелектуальної, духовної й емоційно-естетичної сфер педагогів на кращих зразках зарубіжної та вітчизняної музики; формування в майбутніх учителів музики виконавської манери та сценічної культури [9, с. 68].

Під час проведення наукових розвідок І. Касілов дійшов висновку, що успішність здійснення музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечується дотриманням таких умов: урахування індивідуальних фізіологічних характеристик кожного інструменталіста-виконавця й особливостей будови його виконавського апарату; забезпечення послідовного ускладнення виконавського репертуару як реалізації необхідної закономірності художньо-технічного розвитку інструменталіста-виконавця; орієнтація на жанрово-стильове спрямування в підготовці виконавця [4, с. 73].

Л. Ковальова-Гончарюк, В. Фрицюк у процесі наукового пошуку визначили, що ефективне формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки буде успішним за впровадження таких педагогічних умов: розвиток спрямованості здобувачів освіти на вдосконалення інструментально-виконавської майстерності через активізацію їхньої самостійної діяльності під час роботи над художнім образом музичного твору; набуття досвіду виконавської діяльності майбутніми фахівцями в процесі здійснення контекстного навчання й концертно-виконавської діяльності в закладі освіти; сполучення традиційних й інноваційних підходів у процесі здійснення практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь студентів; забезпечення діалогічного характеру педагогічної взаємодії з майбутніми вчителями-музикантами в інструментальному класі на основі врахування індивідуальних особливостей кожного з них [5, с. 180].

Як зазначається в науковій літературі, процес формування виконавських умінь у педагогів-музикантів здійснюється за такими основними етапами: початкове виконання, що передбачає усвідомлення суті сформульованої проблеми та прийомів, необхідних для її розв'язання; забезпечення поступового перетворення відтворюваних дій у стійкі навички за допомогою звільнення рухових актів від контролю свідомості; включення нових

навичок в уже існуючу систему навичок людини; зростання виконавської активності, збільшення диференціації виконавських рухів у процесі застосування сформованих навичок, усвідомлення шляхів подолання наявних труднощів; вирішення творчих завдань майбутнім фахівцем через функціонування збагаченої системи виконавських навичок [10, с. 174-175].

Як з'ясовано на основі аналізу практики реалізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в сучасній вітчизняній вищій школі, викладачі у своїй роботі широко використовують ті традиційні методи та форми роботи, що добре зарекомендували себе протягом багатьох десятиліть. Наприклад: виконавський аналіз, порівняльний аналіз, транспонування, гра на слух тощо. З іншого боку, сьогодні все ширше в процес інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва впроваджуються новітні технології, методи й форм навчання, як-от: інтроспекція, особистісно орієнтований тренінг, ескізне вивчення творів, ділові ігри, аналітичне пізнання музичного твору, рефлексивне осягнення змісту, художня інтерпретація, музично-інструментальний діалог, концертлекції, відеопрактикум, музично-літературні програми, імпровізація тощо, які дозволяють значно підвищити ефективність зазначеної підготовки. Крім того, у закладах вищої освіти використовують сугестивні технології, технологію музикотерапії, які допомагають підвищити працездатність мозку педагогів-музикантів та віру у власні сили, забезпечують емоційну саморегуляцію їхнього професійно-особистісного розвитку [2; 7; 12].

Висновки. Отже, інструментально-виконавська підготовка як органічний складник загальної професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва являє собою процес оволодіння теоретичними та практичними аспектами виконавської діяльності, що передбачає формування в педагога-музиканта технічної грамотності, готовності до виконання функцій музиканта-виконавця, здатності художнього втілення музичного образу та творчого інтерпретування обраного музичного твору, прагнення до відпрацювання власного авторського виконавського стилю, а також спроможності до реалізації інструментального виконавства в роботі зі школярами. Відзначаючи наукову цінність теоретичних доробок вітчизняних учених з означеної проблеми, вважаємо за необхідне відзначити недостатнє розкриття в наукових джерелах питання застосування цифрових технологій у цій підготовці. У цьому плані значний інтерес представляють наукові напрацювання з окресленого питання китайських фахівців. Тому подальші наукові розвідки планується присвятити виявленню, узагальненню та презентації широкому загалу зазначених напрацювань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барсукова Н. Засоби діагностування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики. Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди, 2013. 76 с.
2. Гусейнова Л. В. Готовність до інструментально-виконавської діяльності як властивість особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: педагогічні науки*. 2018. Вип. 151(2). С. 161-164.
3. Данілішина М. Ф. Особливості музично-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої музично-педагогічної освіти. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2011. Вип. 1. С. 143-146.
4. Касілов І. Специфіка професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. Вип. 2 (57). С. 70-76.
5. Ковальова-Гончарюк Л. О., Фрицюк В. А. Педагогічні умови формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 36. С. 177-180.
6. Лабунець В. Концептуальний підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: педагогіка*. 2015. Вип. 1 (15). С. 126-131.
7. Мозгальова Н. Г. Змістове наповнення поняття «інструментально-виконавська підготовка» вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. Вип. 9(14). С. 39-43.
8. Ониськів Г. Методика формування виконавських навичок майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2012. 20 с.
9. Пляченко Т. М. Формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. *Професійна мистецька освіта і художня культура : виклики XXI століття: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 16–17 жовтня 2014 р.)*. Київ, 2014. С. 61-67.
10. Теоретико-методичні засади формування виконавської майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва: монографія [М. В. Білецька, О. В. Стотика, Л. М. Котова та ін.]. Мелітополь: Меліт. держ. пед. ун-т імені Богдана Хмельницького. 2014. 219 с.
11. Ткаченко, М. О. Специфіка та зміст фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: збірник тез Міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 14–15 жовт. 2016 р.* С. 46-49.
12. Kin O., Tkachov A. The problem of harmonious development of a personality in the pedagogical heritage of the western European scientists of the XX century. *Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina*. Prague: OKTAN PRINT s.r.o., 2020 P. 651-661.